Inseguretat lingüística o consciència normativa? Inseguretat i ús de la llengua entre els joves valencians

Josep M. Baldaquí Escandell (Alacant)

Aquest article forma part dels resultats d'un projecte d'investigació que té per objectiu descriure i analitzar el fenomen de la inseguretat lingüística entre els joves valencians d'entre 14 i 16 anys, quan estan a punt de finalitzar l'etapa de l'ensenyament obligatori.[1] Hi analitzem el fenomen de la inseguretat lingüística i la relació que té amb l'ús de la llengua catalana,[2] amb la creença que un millor coneixement d'aquest fenomen ens pot ajudar a millorar les estratègies didàctiques del treball escolar de la llengua i també pot contribuir al disseny d'accions de planificació lingüística més eficaces que ajuden a la normalització de la llengua catalana al País Valencià.

1 La inseguretat lingüística

William Labov (1966) va proposar la primera formulació del concepte d'inseguretat lingüística.[3] La inseguretat, segons Labov, és la distància entre la percepció que els parlants tenen dels usos lingüístics propis i els usos que perceben com a més correctes o formals. Labov, que va estudiar la inseguretat lingüística en el context novaiorquès amb una metodologia de caràc-

1 Projecte «La inseguretat lingüística en l'ús de la llengua minoritzada en el sistema educatiu valencià: anàlisi i propostes de millora» (HUM2006-10229), aprovat pel Ministerio de Educación y Ciencia dins del Plan Nacional de Investigación Científica, Desarrollo e Innovación Tecnológica 2004–2007 i cofinançat amb fons FEDER.

2 Com és conegut, *valencià* és una denominació històrica de la llengua catalana i és el nom amb el qual ens referim habitualment a la varietat de la llengua catalana pròpia del País Valencià, on la llengua catalana té aquest nom oficial. En aquest article utilitzem l'expressió *llengua catalana* amb sentit genèric i *valencià* per a referir-nos a la varietat valenciana de la llengua catalana.

3 En aquest apartat únicament pretenem oferir la informació imprescindible sobre el concepte d'inseguretat lingüística que permeta emmarcar teòricament la investigació que presentem. Una explicació més completa del concepte i les seues relacions amb l'aprenentatge de llengües en el context valencià es pot llegir a Baldaquí (2009).

Zeitschrift für Katalanistik 22 (2009), 71–94
ISSN 0932-2221

ter quantitatiu, va arribar a la conclusió que la inseguretat era més pronunciada entre els sectors socials més sensibles a les formes lingüístiques prestigioses (les classes mitjanes i el sexe femení) i la va identificar com un dels motors del canvi lingüístic.

A partir dels anys noranta del segle XX la sociolingüística francòfona –especialment a Bèlgica– reprén amb força els estudis sobre la inseguretat, amb investigacions de caràcter qualitatiu. Destaquen els treballs de Michel Francard, que va centrar els seus estudis en la comunitat valona de Bèlgica. Francard va fer un esforç important per posar les bases per a un marc teòric nou del fenomen de la inseguretat lingüística i dels seus efectes (Francard, 1993a, 1993b). També va destacar el paper important que la institució escolar pot tenir en l'aparició de la inseguretat lingüística per ser la institució que ensenya i difon les normes socials prestigioses d'ús de la llengua (Francard, 1989: 151, 1993b: 40).

Aude Bretegnier (1996: 916) i, sobretot, Louis-Jean Calvet (1996, 1999) són els primers a plantejar l'existència d'una inseguretat en l'ús de llengües diferents, és a dir, no en l'ús de varietats socials o geogràfiques dins d'una mateixa llengua, sinó en les relacions entre les diverses llengües dels parlants en les comunitats multilingües. Calvet proposa una ampliació del concepte d'inseguretat lingüística en plantejar tres modalitats diferents d'inseguretat, que poden aparéixer combinades:

1) la inseguretat formal, que seria el resultat de la no coincidència entre les formes lingüístiques que utilitza un parlant i les formes lingüístiques que aquest mateix parlant considera més prestigioses. Es tracta, doncs, del concepte d'inseguretat instaurat per Labov.
2) La inseguretat en l'estatus, que derivaria de la valoració negativa que el parlant realitza de l'estatus de la llengua que utilitza en comparació amb l'estatus d'una altra llengua o varietat.
3) La inseguretat en la identitat, que seria el resultat de la manca de coincidència entre la llengua o la varietat lingüística que utilitza un parlant i aquella que és pròpia de la comunitat de la qual el parlant sent que forma part.

La combinació d'aquestes tres modalitats d'inseguretat dóna com a resultat vuit perfils diferents que explicarien totes les situacions que poden incloure's sota aquesta denominació (Calvet, 2006: 133–145).

■ 2 La inseguretat lingüística dels joves valencians: aspectes metodològics

Aquesta investigació sobre la inseguretat lingüística es va plantejar des del convenciment que es tracta d'un fenomen sociolingüístic important que fins ara ha rebut poca atenció en l'àmbit de la llengua catalana.[4] Actualment, es donen al País Valencià un conjunt de circumstàncies sociolingüístiques que ens fan pensar que és un terreny adobat perquè hi haja un grau important d'inseguretat lingüística. Les enumerem ràpidament: la intensificació de la situació de minorització lingüística del valencià, la coexistència de diferents models lingüístics formals i de diferents entitats normativitzadores, l'heterogeneïtat de la formació lingüística del professorat, les mancances en la competència lingüística de bona part de l'alumnat, l'escassa presència de models de llengua formal en la societat valenciana fora del món educatiu, la manca d'una "capitalitat lingüística" clara, els dèficits identitaris del poble valencià, etc. (Baldaquí, 2009). És per això que ens vam plantejar la necessitat de fer un estudi ampli del fenomen de la inseguretat lingüística entre els joves valencians. Es tracta de la primera investigació a gran escala que es fa al País Valencià sobre la inseguretat lingüística, i pren com a punt de partida els estudis previs de Baldaquí (2002, 2006), que es van fer en un àmbit territorial més reduït.

L'univers estudiat són els alumnes de 3r i 4t curs de l'Educació Secundària Obligatòria (ESO) de les comarques de predomini lingüístic valencià del País Valencià. Són, per tant, joves que es troben majoritàriament entre els 14 i els 16 anys i que estan finalitzant l'etapa de l'escolarització obligatòria. S'ha obtingut la mostra seguint un disseny polietàpic estratificat per conglomerats (centres educatius de secundària). Com a resultat s'ha elegit una mostra de 31 centres educatius d'educació secundària (públics i privats) del conjunt del País Valencià (Alacant, València i Castelló).

La mostra està estratificada proporcionalment segons les variables que s'han considerat més importants per a l'estudi: demografia comarcal (percentatge d'alumnes de 3r i 4t d'ESO sobre el total), entorn sociolingüístic (regions sociolingüístiques del SIES),[5] titularitat del centre educatiu (públic

4 A banda de les nostres investigacions anteriors (Baldaquí, 2002, 2006), només coneixem el treball de Carrera (2003), que analitza el fenomen de la inseguretat d'una manera molt específica i en un context territorial força delimitat.

5 Ens basem en les cinc regions sociolingüístiques que utilitza en els seus treballs el Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics (SIES) de la Generalitat Valenciana: regió d'Alacant, regió d'Alcoi-Gandia, regió de la ciutat València i àrea metropolitana, regió de València i regió de Castelló.

– privat o concertat)[6] i tipologia del programa educatiu (Programa d'Incorporació Progressiva [PIP] o Programa d'ensenyament en Valencià [PEV])[7] que segueixen els alumnes. La selecció dels elements de la mostra (grups de classe) s'ha realitzat mitjançant un mostratge aleatori simple, i els qüestionaris s'han aplicat a tots els alumnes dels grups de classe seleccionats. Finalment, el nombre d'alumnes entrevistats al final del treball de camp, que es va realitzar entre els mesos de setembre de 2007 i juny de 2008, ha sigut de 2190. En conseqüència, podem afirmar que la mostra és representativa de l'univers estudiat (l'alumnat que cursa 3r i 4t d'ESO en les poblacions de predomini lingüístic valencià del País Valencià) amb una fiabilitat del 95% i un marge d'error que en el context més desfavorable ($p = q = 0.5$) és inferior a 0.03.

Els instruments d'arreplega de dades que hem utilitzat per a avaluar la inseguretat lingüística són:

1) un *Qüestionari sociolingüístic* que consta de 53 preguntes referides a aspectes rellevants de la caracterització sociolingüística de l'alumnat (edat, sexe, classe social, història lingüística personal, autoavaluació de la competència lingüística, autoavaluació de l'ús lingüístic en diferents àmbits d'actuació, autoadscripció a un o altre grup etnolingüístic, etc.);
2) un *Test d'actituds lingüístiques* que consta de 20 preguntes (10 sobre el castellà i 10 sobre el valencià) i té com a finalitat realitzar una escala tipus Likert sobre l'actitud dels enquestats respecte de les dues llengües oficials del territori;[8]
3) un *Qüestionari d'inseguretat lingüística formal* que segueix el model instaurat originàriament per Labov. El nostre qüestionari inclou 45 ítems referits a variables fonètiques (10 ítems), morfosintàctiques (20 ítems) i lèxiques (15 ítems), i valora la inseguretat en l'ús de la llengua en un àmbit formal: en classe i en la relació amb el professorat;

6 Els centres concertats són de titularitat privada però estan subvencionats amb fons públics.

7 La diferència més important dels dos programes educatius és la llengua principal dels aprenentatges: en el cas del PIP, la llengua principal és el castellà, encara que poden introduir-se algunes matèries no lingüístiques vehiculades en llengua catalana. En el cas del PEV, la llengua principal dels aprenentatges és el català. Encara que l'administració educativa valenciana considera que els dos programes educatius són bilingües, en la pràctica el PEV pot considerar-se un programa educatiu plenament bilingüe, mentre que el PIP ho és en un grau bastant inferior.

8 El test és una adaptació del dissenyat originàriament per Sharp *et al.* (1973) que ha sigut utilitzada freqüentment en investigacions realitzades en el nostre context.

4) un *Qüestionari de percepció de la inseguretat lingüística*, que és un test totalment original que té com a finalitat valorar la percepció i les creences que els alumnes enquestats tenen sobre la inseguretat lingüística. Consta de 42 preguntes dobles (referides a les dues llengües oficials, valencià i castellà) sobre els diferents aspectes que hem considerat que formen part del constructe de la inseguretat lingüística, que els enquestats han de contestar sobre un *continuum* semàntic que està format per una línia dividida en 10 segments iguals. La finalitat de les preguntes dobles és obtenir una puntuació diferencial sobre la inseguretat lingüística, ja que considerem que en contextos bilingües, com és el cas estudiat, no es tracta d'un fenomen absolut, sinó relatiu. Com a resultat de l'aplicació d'aquest qüestionari hem construït una escala tipus Likert sobre la percepció dels enquestats del fenomen de la inseguretat lingüística que ens ha permés calcular un Índex General de Percepció de la Inseguretat Lingüística (IGPIL).

L'explotació completa dels resultats d'aquesta enquesta, que inclou un total de més de 250 variables diferents de cada subjecte enquestat, va molt més enllà de l'espai que disposem en aquest article. Per això, hem considerat convenient centrar-nos en aquest treball en la descripció de les relacions entre els usos lingüístics dels joves i les diferents modalitats de la inseguretat lingüística.

■ 3 L'ús de la llengua catalana entre els joves valencians

En una primera aproximació, descriurem breument l'ús de la llengua catalana que declaren els joves enquestats.

El gràfic 1 (pàgina següent) mostra els usos lingüístics globals que declaren els alumnes enquestats. Hi veiem que estant clarament dividits en dues meitats: hi ha un 49.4% dels joves que declara utilitzar la llengua catalana la meitat del temps, moltes vegades o sempre, front a un 50.6% de joves que la utilitzen poques vegades o mai. L'aspecte positiu és que el grup de joves que declaren no utilitzar mai el valencià és molt reduït (12.19%) però, per contra, el grup més nombrós (38.41%) és el que declara utilitzar el valencià poques vegades. Si tenim en compte que l'enquesta es va fer en un ambient escolar, on l'ús del valencià és obligatori si menys no en la docència d'algunes matèries, podem pensar que l'ús global de la llengua catalana està possiblement sobredimensionat respecte de l'ús habitual fora del centre educatiu.

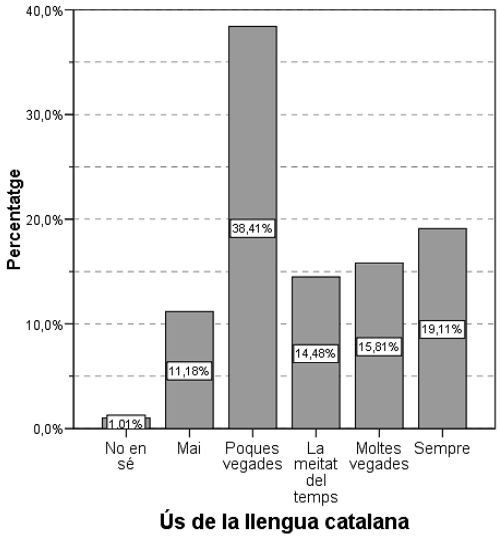

Gràfic 1: Percentatges d'ús de la llengua catalana del conjunt de la mostra.

L'anàlisi estadística ens mostra que les variables que més contribueixen a explicar l'ús lingüístic són, en general, aquelles relacionades amb el sentiment de "valencianitat" d'una banda (primera llengua, percepció del grau d'ús de la llengua catalana en l'entorn on viuen, actitud envers el valencià, adscripció a un grup etnolingüístic, grau d'identitat valenciana, regió sociolingüística on viuen, motivació instrumental o integradora per a l'aprenentatge de la llengua) i, per l'altra banda, amb les variables relacionades amb la competència lingüística i el grau d'aprenentatge de la llengua catalana (autoavaluació de l'expressió oral, quantitat d'assignatures cursades en llengua catalana, comprensió oral en llengua catalana, comprensió lectora en llengua catalana, expressió escrita en llengua catalana, tipologia del programa educatiu).[9]

4 Relació entre l'ús de la llengua catalana i la inseguretat lingüística formal en els joves valencians

En aquest apartat compararem l'ús de la llengua catalana que declaren els joves amb els índexs d'inseguretat lingüística formal que hem construït a partir del *Qüestionari d'inseguretat lingüística formal* descrit anteriorment.

9 En tots els casos la probabilitat d'error en afirmar que l'ús de la llengua catalana està relacionat amb les variables sociolingüístiques que enumerem és inferior a 0.001.

Hem explicat abans que el nostre *Qüestionari d'inseguretat lingüística formal* segueix el model proposat originàriament per Labov, però ampliat amb la inclusió de variables de tots els subsistemes lingüístics: fonètiques (10 ítems), morfosintàctiques (20 ítems) i lèxiques (15 ítems).[10] Per a contestar-lo, l'alumnat escoltava en un primer moment dues frases semblants, que només es diferenciaven en la variable lingüística a estudiar, i se'ls preguntava quina d'aquestes frases consideraven més adequada per a dirigir-se al professor dins de classe. En un segon moment, tornaven a escoltar els mateixos ítems i se'ls demanava que indiquessen quina de les frases recordaven utilitzar habitualment per a dirigir-se als professors dins de classe. En tots dos casos quedava clar que no es tractava d'un examen, ja que en molts casos les dues frases eren igualment correctes. Per tant, el qüestionari situava l'estudi de la inseguretat en un àmbit lingüístic formal: els usos lingüístics acadèmics emmarcats en el context de l'aula.

Dels resultats d'aquest test es pot extraure molta informació: sobre la inseguretat formal, sobre les diferents tendències que presenta la inseguretat formal, sobre la consciència normativa de l'alumnat, sobre la percepció que tenen els joves del seu ús lingüístic, etc. En aquest article només analitzarem l'índex d'inseguretat formal total, semblant a l'establert per Labov,

10 Els ítems d'aquest qüestionari fan referència a les variables lingüístiques següents: **Fonètica** (10 ítems): 1) obertura de les *ee* inicials (*es-, en-, etc.):* [e] > [a]; 2) Pronúncia de [o] per l'oberta [ɔ]; 3) Pronunciació de [ɾ] final epentètica; 4) Caiguda de la [d] intervocàlica; 5) Caiguda de la [t] final del grup *-lt*; 6) Ieisme; 7) Pronunciació de [s] per [z]; 8) Pronunciació [z] o [dz] en *-itzar* i derivats; 9) Pronúncia de [tʃ] per [dʒ]; 10) Emmudiment de la [ɾ] en el mot *arbre*. **Morfosintaxi** (20 ítems): 11) L'adverbi de manera (*així / aixina*); 12) Ús del pronom adverbial de tercera persona *en* en funció de complement directe (*en* / ∅); 13) Morfologia del pronom datiu de tercera persona plural *els* (*los / lis*); 14) Adverbi de quantitat *gens* (*gens / res*); 15) Ús del verb *ser* amb valor locatiu (*ser / estar*); 16) Ús de la perífrasi d'obligació personal *haver de* + infinitiu (*haver de / tenir que*); 17) Ús de *lo* neutre (*el / lo*); 18) Velarització de gerundis (*corrent / correguent*); 19) Plural del substantiu *dilluns* (*dilluns / dillunsos*); 20) Ús del pronom adverbial *hi* en funció de complement circumstancial de lloc (*hi* / ∅); 21) Infinitiu de *venir* (*venir / vindre*); 22) Forma reforçada o sense reforçar de l'adjectiu demostratiu de proximitat (*aquest / este*); 23) Infinitiu de *veure* (*veure / vore*); 24) Forma d'alguns ordinals (*cinquè / quint*); 25) Pronom personal feble de segona persona plural (*us / vos*); 26) Formes del sufix *-ista (futboliste / futbolista)*; 27) Plurals dels mots acabats en *-sc (foscs / foscos)*; 28) Plural dels mots amb restitució d'una *-n-* etimològica (*hòmens / homes*); 29) Adjectiu o pronom possessiu de primera persona femení (*meua / meva*); 30) Forma de l'adverbi temporal *(hui / avui)*. **Lèxic** (15 ítems): 31) *vaixell / barco*; 32) *tasca / faena*; 33) *signar / firmar*; 34) *enterrament / enterro*; 35) *acomiadar / dir adéu*; 36) *perruqueria / peluqueria*; 37) *vestit / trage*; 38) *bossa / bolsa*; 39) *gimnàstica / gimnàsia*; 40) *paperera / papelera*; 41) *eixir / sortir*; 42) *faena / feina*; 43) *servici / servei*; 44) *assentar-se / asseure's*; 45) *davall / sota*.

que és el percentatge de divergències entre les formes que es consideren més adequades i les que es recorda utilitzar, independentment de les tendències que expressen.[11]

L'anàlisi estadística ens mostra que la inseguretat formal està relacionada amb l'ús de la llengua catalana ($F = 27.643$, $p < 0.001$), la primera llengua ($F = 23.649$, $p < 0.001$), l'autoadscripció a un o altre grup etnolingüístic ($F = 34.671$, $p < 0.001$), el programa educatiu ($t = -7.618$, $p < 0.001$), l'ús percebut de la llengua catalana en l'entorn ($F = 36.967$, $p < 0.001$), el grau d'identitat valenciana ($F = 7.182$, $p < 0.001$), la competència oral en l'ús de la llengua catalana ($F = 6.417$, $p < 0.001$), la motivació instrumental o integradora per aprendre la llengua catalana ($F = 4.221$, $p = 0.015$) i el sexe ($t = -2.614$, $p = 0.009$).[12]

Aquestes diferències en la inseguretat formal sempre apareixen amb un sentit similar: els enquestats amb major grau d'inseguretat formal són els que utilitzen més la llengua catalana, els que la tenen com a primera llengua o són bilingües familiars, els que s'autoconsideren valencianoparlants, els que assisteixen al Programa d'Ensenyament en Valencià (PEV), els que perceben un ús major de la llengua catalana en el seu entorn, els que tenen una identitat valenciana més forta i els que expressen una millor competència oral en la llengua catalana. La interpretació és diferent en el cas de la variable sexe. En el nostre estudi les xiques presenten un grau d'inseguretat formal superior al dels xics. La interpretació més lògica és que, d'igual manera que en altres estudis precedents sobre la inseguretat formal, les xiques del nostre estudi són més conscients que no els xics de quines són les formes lingüístiques més prestigioses, cosa que fa augmentar la seua inseguretat lingüística formal.

Aprofundirem a continuació en l'anàlisi d'alguns dels resultats que acabem d'enumerar: la relació de la inseguretat formal amb l'ús de la llengua catalana i la relació entre la inseguretat formal, la primera llengua i el programa educatiu.

---

11 Conforme va suggerir López Morales (1979: 165–172) i va ser posat a la pràctica posteriorment per Baldaquí (2002, 2006), no és el mateix la seguretat basada en considerar preferibles les variables més formals (o més correctes) i utilitzar-les que la que es basa en considerar preferibles les variables més informals (o més incorrectes) i utilitzar-les. De la mateixa manera, no és igual ser insegur perquè es consideren preferibles les formes lingüístiques més formals (o més correctes) però s'usen preferentment les formes col·loquials-familiars, que a l'inrevés.

12 Els estadístics *F* i *t* corresponen a les proves d'anàlisi de la variància i *t* d'Student. L'estadístic *p* correspon en tots els casos al valor de la probabilitat associada, és a dir, la probabilitat d'equivocar-nos si afirmem que les diferències que hem trobat són diferències reals entre els grups que comparem i no són degudes a l'atzar.

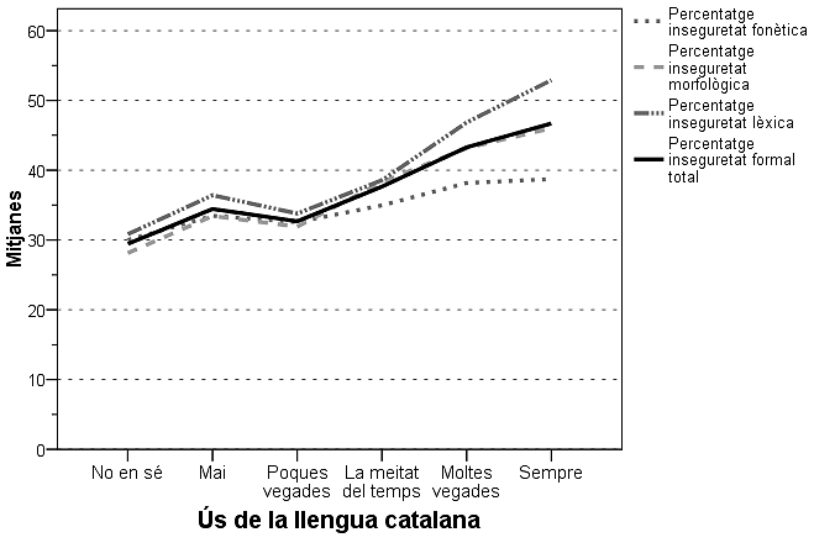

Gràfic 2:
Relació entre l'ús de la llengua catalana i l'índex d'inseguretat formal.

En el gràfic 2 veiem resumida la relació entre la inseguretat lingüística formal (tant la total com en cadascun dels subsistemes fonètic, morfològic i lèxic) i l'ús de la llengua catalana. En primer lloc, hi observem que el grau d'inseguretat formal és diferent si les variables lingüístiques que serveixen per avaluar-la són fonètiques (menor inseguretat), morfològiques (inseguretat mitjana) o lèxiques (major inseguretat). Interpretem que el diferent grau d'inseguretat lingüística formal dins de cadascun dels subsistemes lingüístics reflecteix el diferent grau de consciència i de control que els parlants tenen dels usos lingüístics en cada subsistema: menor per a la fonètica, mitjà per a la morfologia i màxim per al lèxic (Martín, 1993: 340–342, 351). En conseqüència, l'índex d'inseguretat formal total presenta uns resultats pràcticament coincidents amb els de la inseguretat en les variables morfològiques.

L'anàlisi del gràfic 2 posa també de manifest la paradoxa, només aparent, que sol aparéixer quan analitzem la inseguretat lingüística formal: en la mesura que augmenta l'ús de la llengua catalana augmenta correlativament la inseguretat formal en l'ús d'aquesta mateixa llengua. Aquest fenomen ja el vam descriure en els nostres treballs previs sobre la inseguretat lingüística (Baldaquí, 2002, 2006) i el que realment pensem que reflecteix

no és la inseguretat en l'ús de la llengua entesa com l'efecte d'experimentar vacil·lacions, dubtes o, fins i tot, por a utilitzar la llengua per causa de les mancances percebudes per l'usuari en la seua competència lingüística sinó, simplement, la inseguretat entesa com el resultat del major grau de coneixement de la norma lingüística formal que comporta una major consciència de la distància entre l'ús lingüístic propi i l'ús més formal o normatiu. Aquest tipus d'inseguretat, que a la vista dels resultats que hem presentat sembla que no té efectes negatius sobre l'ús lingüístic, és major en aquells grups que tenen un contacte important tant amb els models de llengua col·loquials i familiars com, també, amb els models de llengua formals que es vehiculen sobretot en l'àmbit acadèmic. Podem explicar millor el fenomen si comparem l'índex d'inseguretat formal dels diferents grups formats per la combinació de les variables primera llengua i programa educatiu.

Al gràfic de barres 3 a la pàgina següent hi ha representat l'índex d'inseguretat lingüística formal total per als grups d'enquestats formats per la combinació de la primera llengua i el programa educatiu que segueixen.[13] Hi podem comprovar en cadascuna de les parelles de barres que representen la mateixa situació pel que fa a la primera llengua, que els alumnes del programa bilingüe amb un major percentatge d'ensenyament de la llengua catalana (PEV) presenten un índex d'inseguretat formal superior al dels alumnes que segueixen el programa educatiu en què la llengua catalana té un pes menor (PIP). Sembla, doncs, que la millor formació lingüística i, per tant, el millor coneixement de la norma culta, comporta una major inseguretat lingüística formal. A més, també hi observem que en la mesura que la llengua catalana és la primera llengua dels alumnes, aquests presenten un índex més elevat d'inseguretat formal. Per tant, totes dues variables, primera llengua i programa educatiu, estan relacionats amb la inseguretat formal, en el sentit que la major presència del català com a primera llengua (que implica un contacte habitual amb el model de llengua col·loquial-familiar) o com a llengua del programa educatiu (més intens en el PEV que en el PIP) implica una major inseguretat formal en l'ús de la llengua catalana.

13 No hem inclòs els alumnes bilingües familiars castellà–altra llengua i català–altra llengua perquè compten amb molt pocs representants (l'1.1% i el 0.4% del total, respectivament) i, per tant, es corre el risc que els resultats que mostren no siguen representatius.

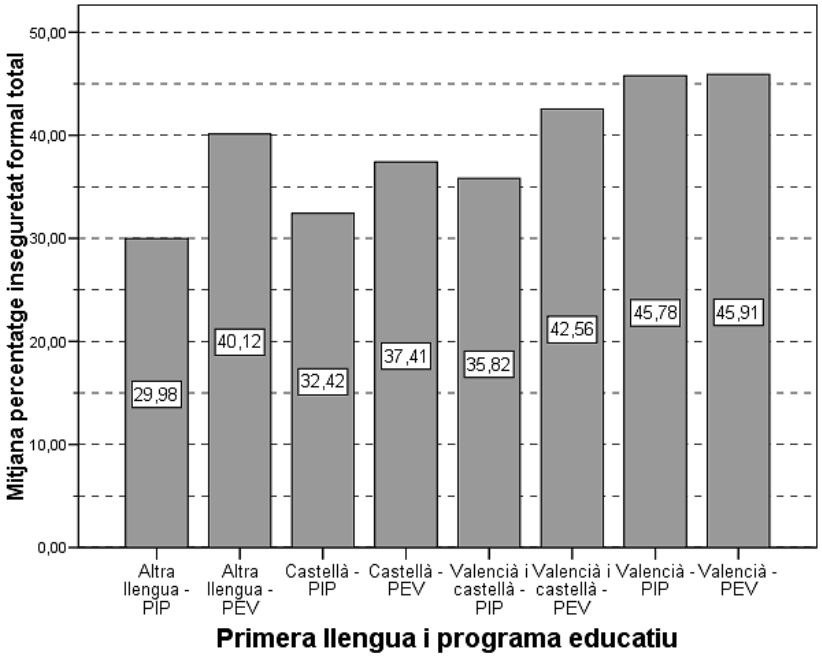

Gràfic 3: Relació entre l'índex d'inseguretat formal total i els grups formats per la combinació de la primera llengua i el programa educatiu.

En conclusió, interpretem que la inseguretat lingüística formal es genera per la coincidència de dos fenòmens: a) el major grau de consciència de la norma lingüística, superior en la mesura que l'alumnat assisteix a programes on l'aprenentatge de la llengua catalana és més intens, i b) el contacte habitual amb el model de llengua tradicional, aprés en l'àmbit familiar. Per tant, són els parlants que coneixen i utilitzen habitualment els diferents registres de la llengua, tant els informals com els formals (sobretot els que tenen la llengua catalana com a primera llengua o són bilingües familiars en català i una altra llengua), i que han desenvolupat un cert grau de consciència normativa a partir sobretot de l'aprenentatge escolar de la llengua (més intens en els programes que utilitzen la llengua catalana com a llengua principal dels aprenentatges) els que desenvolupen en un grau més elevat la inseguretat lingüística formal, però aquesta inseguretat, fruit d'una major competència lingüística i una consciència normativa més desenvolupada,

no pot considerar-se negativa, ja que, com hem vist, no sembla que tinga un efecte paralitzant sobre l'ús de la llengua minoritzada. Caldrà veure, en els apartats següents, quina és la percepció que aquests grups d'alumnes tenen del fenomen de la inseguretat lingüística.

5 La construcció d'una escala sobre la percepció de la inseguretat lingüística

Hem explicat anteriorment que els joves enquestats han contestat un *Qüestionari de percepció de la inseguretat lingüística*. Aquest test, elaborat per nosaltres, té com a objectiu valorar la percepció i les creences que tenen del fenomen de la inseguretat lingüística i construir-ne una escala.

7) Quan he d'intervenir oralment a classe per explicar un tema, em trobe:

VALENCIÀ:

Molt insegur — Seguretat mitjana — Molt segur

0-----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10

CASTELLÀ:

Molt insegur — Seguretat mitjana — Molt segur

0-----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10

Gràfic 4: Exemple de pregunta del *Qüestionari de percepció de la inseguretat lingüística*.

Com que considerem que en contextos bilingües, com és el cas estudiat, la percepció de la inseguretat lingüística en una llengua no és un fenomen absolut (intralingüístic), sinó relatiu (intralingüístic i, sobretot, interlingüístic), les quaranta-dues preguntes del qüestionari són dobles, és a dir, la mateixa pregunta es contesta referida a cadascuna de les llengües oficials, i els enquestats han contestat sobre un *continuum* com el que mostrem en el gràfic 4.

Per a la formulació dels ítems s'han tingut en compte les aportacions teòriques sobre la inseguretat lingüística, especialment les propostes de Louis-Jean Calvet (1999), i també les contribucions dels membres del grup d'investigació responsable del projecte. Aquests ítems els hem agrupat en els blocs següents: a.1) autoavaluació de la seguretat / inseguretat en les pràctiques lingüístiques personals; a.2) autoavaluació de la seguretat / inseguretat desitjada en les pràctiques lingüístiques personals; b) autoavaluació

de la qualitat lingüística personal; c.1) avaluació de la qualitat lingüística general del territori; c.2) avaluació de la qualitat lingüística dels models de llengua formal de referència i identificació amb alguns d'aquests models; d) avaluació de la dificultat de la varietat formal i de la varietat escrita de la llengua; e.1) valoració de la seguretat / inseguretat en l'estatuts lingüístic; e.2) valoració de la seguretat / inseguretat desitjable en l'estatus lingüístic; f) valoració del paper de la llengua en la conformació de la identitat de grup, valenciana i espanyola, tant en l'actualitat com en el futur.

Les respostes permeten valorar la percepció que tenen els joves de la inseguretat lingüística respecte de cadascuna de les dues llengües oficials, però també ens han permés conéixer la percepció relativa que tenen de la inseguretat lingüística en les dues llengües a partir del càlcul de la puntuació diferencial d'inseguretat, que consisteix a restar de la inseguretat que s'expressa respecte del valencià la inseguretat respecte del castellà. Prèviament, s'han recodificat les respostes de manera que les puntuacions altes indiquen sempre una inseguretat lingüística alta i, pel contrari, les puntuacions baixes indiquen una inseguretat baixa.

A partir de les puntuacions diferencials del *Qüestionari de percepció de la inseguretat lingüística* hem construït una escala de percepció de la inseguretat lingüística seguint la metodologia de Likert[14] que està integrada per trentasis ítems i que compta amb una fiabilitat molt alta ($\alpha = 0.964$). La mitjana aritmètica de les puntuacions dels enquestats en aquesta escala constitueix una nova variable que anomenem Índex General de Percepció de la Inseguretat Lingüística (IGPIL).

A continuació hem estudiat en quin grau l'estructura de l'escala de percepció de la inseguretat lingüística que hem construït es correspon amb el constructe teòric sobre la inseguretat lingüística proposat per Calvet (1999) i amb els diferents blocs en què nosaltres havíem concebut el qüestionari inicial. Per tant, hem plantejat una anàlisi factorial a partir de les puntuacions diferencials de les trenta-sis preguntes dobles que finalment han format part de l'escala. Pensàvem que, per tractar-se d'una escala totalment original, era necessari explorar-ne l'estructura i comprovar en quin grau s'ajustava o no als pressupòsits teòrics en què ens havíem basat.

La prova estadística que hem utilitzat per a conéixer l'estructura de l'escala és una anàlisi de components principals amb rotació ortogonal *varimax*. Els resultats dels diferents índexs estadístics han posat de manifest

14 Per a construir l'escala hem tingut en compte l'anàlisi estadística de la integració de cada ítem a l'escala i la comprovació del valor de l'estadístic alfa de Cronbach en el cas que cadascun dels ítems en fos exclòs.

que les dades amb què comptem són totalment adequades per a plantejar una anàlisi de components principals.[15]

La comprovació dels resultats ens ha mostrat que la prova d'anàlisi de components principals s'ajusta bastant bé a una solució de tres factors, que conjuntament expliquen el 59.55% de la variància del constructe sobre la percepció de la inseguretat lingüística.[16] La interpretació dels factors a partir dels ítems que presenten càrregues factorials més elevades és la següent:

El primer factor inclou la major part dels ítems dels blocs a.1 (autoavaluació de la seguretat / inseguretat en les pràctiques lingüístiques personals), b (autoavaluació de la qualitat lingüística personal) i d (avaluació de la dificultat de la varietat formal i de la varietat escrita de la llengua), i l'interpretem com l'avaluació de la seguretat o la inseguretat en les pràctiques lingüístiques personals, de la qualitat lingüística personal i la percepció de la dificultat de la llengua. És un factor que té algun punt de contacte amb la seguretat formal (Labov, 1966; Calvet, 1999), sobretot perquè inclou la percepció de la qualitat lingüística personal, però també incorpora elements referits a la inseguretat en l'ús de la llengua, que estan relacionats amb l'autoavaluació de la competència lingüística. Com veurem més endavant, és difícil considerar que aquest factor siga equivalent al concepte d'inseguretat instaurat per Labov (1966) i batejat per Calvet (1999) amb el terme d'inseguretat formal.

El segon factor reuneix la major part dels ítems dels blocs a.2 (autoavaluació de la seguretat / inseguretat desitjada en les pràctiques lingüístiques personals), c.2 (avaluació dels models de llengua formal de referència), e.2 (valoració sobre la seguretat / inseguretat desitjable en l'estatuts lingüístic) i f (valoració sobre el paper de la llengua en la conformació de la identitat de grup, valenciana i espanyola, en l'actualitat i en el futur), i inclou també un ítem sobre la utilitat de la llengua. Podríem interpretar-lo com l'avaluació de la seguretat / inseguretat desitjable, tant en les pràcti-

15 El valor del determinant de la matriu és molt baix (2.61 E-13), cosa que indica que hi ha moltes variables amb correlacions altes, i l'anàlisi de la matriu que mostra la significació estadística de les correlacions indica que totes són estadísticament significatives ($p < 0.001$). El test d'esfericitat de Bartlett té un valor molt alt (54270.33) i és estadísticament significatiu ($p < 0.001$); la matriu de correlacions antiimatge mostra que tots els valors són baixos, propers a 0, i l'índex d'adequació de la mostra *KMO*, de Kaiser, Meyer i Olkin, té un valor de 0.969, considerat "meravellós" per Kayser (1974, citat per Norušis, 1994: 52). Per últim, tots els coeficients de la Mesura d'Adequació de la Mostra *MSA* (*Measures of Sampling Adequacy)* tenen valors superiors a 0.9 (el més baix té un valor de 0.919).

16 El primer factor n'explica el 29.73%, el segon el 18.08% i el tercer l'11.73%.

ques lingüístiques personals com en l'estatus de les llengües, i la valoració del paper de les llengües en la conformació de la identitat grupal. Aquest factor és el que més s'assembla a la seguretat o inseguretat en la identitat (Calvet, 1999), que en la nostra escala apareix relacionat amb el desig de modificar la inseguretat lingüística personal.

Per últim, el factor 3 integra ítems del bloc c.1 (avaluació de la qualitat lingüística general del territori) i e.1 (valoració sobre la seguretat / inseguretat en l'estatuts lingüístic). Una possible interpretació és que aquest factor fa referència a l'avaluació de la seguretat / inseguretat en l'estatus de les llengües, que inclouria la qualitat lingüística general del territori com un element conformador d'aquest estatus. El factor, per tant, s'assemblaria a la seguretat o inseguretat en l'estatus proposada per Calvet (1999).

En resum, podem concloure que l'escala de percepció de la inseguretat lingüística que hem construït presenta alguns punts de contacte interessants amb el constructe teòric de la inseguretat lingüística segons el model proposat per Louis-Jean Calvet, però també presenta divergències respecte d'aquest model.

■ 6 La relació entre la inseguretat lingüística formal i la percepció de la inseguretat lingüística

En aquest apartat analitzarem com es relaciona la percepció de la inseguretat en l'ús de la llengua catalana amb la resta de variables sociolingüístiques de l'estudi i, molt especialment, quina relació hi ha entre la inseguretat lingüística formal i la percepció de la inseguretat lingüística. L'indicador que utilitzarem per a valorar la percepció de la inseguretat lingüística és l'Índex General de Percepció de la Inseguretat Lingüística (IGPIL).

En primer lloc, repassarem ràpidament la relació entre les variables sociolingüístiques de l'estudi i la percepció de la inseguretat lingüística. L'anàlisi estadística demostra que les variables que estan relacionades amb la percepció de la inseguretat lingüística són l'ús del valencià ($F = 369.698$, $p < 0.001$), l'adscripció a un grup etnolingüístic ($F = 385.792$, $p < 0.001$), el grau d'identitat valenciana ($F = 246.197$, $p < 0.001$), la primera llengua ($F = 190.761$, $p < 0.001$), l'expressió oral en llengua catalana ($F = 225.256$, $p < 0.001$), la llengua de l'entorn ($F = 189.033$, $p < 0.001$), l'expressió escrita en llengua catalana ($F = 125.808$, $p < 0.001$), la comprensió lectora en llengua catalana ($F = 111.900$, $p < 0.001$), la comprensió oral en llengua catalana ($F = 104.416$, $p < 0.001$), la tipologia del programa educatiu ($t = 19.610$, $p < 0.001$), la motivació instrumental o integradora ($F = 167.036$, p

< 0.001), la regió sociolingüística (F = 38.403, p < 0.001), la titularitat del centre educatiu (t = –5.542, p < 0.001) i el grau d'identitat espanyola (F = 7.680, p < 0.001).

Podem observar que, en primer lloc, tenim aquelles variables que estan més relacionades amb la identitat dels individus i, a continuació, les variables relacionades amb la competència lingüística en la llengua minoritzada. Per últim, trobem algunes variables que tenen un caràcter més divers, normalment relacionades amb el context.

En aquest punt, l'aspecte més important, que cal destacar, és que la percepció que els enquestats tenen de la inseguretat lingüística funciona en el nostre context exactament en sentit contrari que la inseguretat formal que hem descrit anteriorment. És a dir, els joves més segurs són els que tenen un major grau de "valencianitat" en les variables que podríem considerar de caràcter identitari (l'ús del valencià, l'adscripció a un grup etnolingüístic, el grau d'identitat valenciana, la primera llengua i la motivació instrumental o integradora per a l'aprenentatge lingüístic), que expressen tenir una millor competència lingüística en la llengua minoritzada (l'expressió oral en llengua catalana, l'expressió escrita en llengua catalana, la comprensió lectora en llengua catalana i la comprensió oral en llengua catalana), que viuen en un entorn on la llengua catalana té una presència major (la llengua de l'entorn i la regió sociolingüística) o que estudien en un programa educatiu que fa un ús intensiu de la llengua catalana (la tipologia del programa educatiu). Per últim, en la variable referida a la titularitat del centre són més insegurs els alumnes dels centres privats-concertats i, en la variable referida a la identitat espanyola, funciona al contrari que la identitat valenciana: són més insegurs en l'ús de la llengua catalana els joves que expressen tenir una major identitat espanyola.

Aquest resultat ens fa plantejar-nos fins a quin punt la inseguretat formal, entesa com a consciència de la distància entre l'ús lingüístic personal i la norma culta, pot considerar-se com un factor que presenta una naturalesa similar a la percepció de la inseguretat lingüística. En altres paraules: els resultats de la nostra investigació indiquen que, almenys en el context que hem estudiat, la inseguretat formal, conceptualitzada inicialment per William Labov, no es pot considerar un component del constructe sobre la inseguretat lingüística tal i com ha sigut formalitzat per Louis-Jean Calvet. En canvi, pensem que sí que podria formar part d'aquest constructe un altre factor que coincidiria amb el factor primer (el de major pes) que hem descrit com a resultat de l'anàlisi de components principals: l'avaluació de

la inseguretat en les pràctiques lingüístiques personals, que inclouria la percepció de la qualitat lingüística personal i de la dificultat de la llengua.

		Percentatge inseguretat lingüística formal total	Índex general de percepció de la inseguretat lingüística (IGPIL)	Avaluació de la seguretat / inseguretat en les pràctiques lingüístiques personals	Avaluació de la qualitat en les produccions lingüístiques personals
Percentatge inseguretat lingüística formal total	Correlación de Pearson	1	-.147**	-.145**	-.126**
	Sig. (bilateral)		.000	.000	.000
	N	1893	1670	1810	1871
Índex general de percepció de la inseguretat lingüística (IGPIL)	Correlación de Pearson	-.147**	1	.926**	.863**
	Sig. (bilateral)	.000		.000	.000
	N	1670	1887	1887	1887
Avaluació de la seguretat / inseguretat en les pràctiques lingüístiques personals	Correlación de Pearson	-.145**	.926**	1	.870**
	Sig. (bilateral)	.000	.000		.000
	N	1810	1887	2063	2048
Avaluació de la qualitat en les produccions lingüístiques personals	Correlación de Pearson	-.126**	.863**	.870**	1
	Sig. (bilateral)	.000	.000	.000	
	N	1871	1887	2048	2146

**. La correlació és significativa al nivell 0,01 (bilateral).

Taula 1: Correlació entre l'índex d'inseguretat lingüística formal total, l'IGPIL i els índexs sobre la inseguretat en les pràctiques lingüístiques i sobre la qualitat de les produccions lingüístiques personals.

Per a reforçar aquesta argumentació oferim en la taula 1 els resultats de la correlació entre la inseguretat lingüística formal total, l'índex general de percepció de la inseguretat lingüística (IGPIL), l'índex que arreplega les puntuacions de la percepció que tenen els alumnes de la seua seguretat o inseguretat en les pràctiques lingüístiques personals[17] i l'índex que arreplega la percepció que tenen els alumnes de la qualitat de les produccions lingüístiques personals.[18] Com hi podem comprovar, els tres darrers índexs

17 Els ítems emprats per a valorar la percepció de la seguretat o la inseguretat en les pràctiques lingüístiques personals són: 1) *Quina dificultat té, per a mi, parlar? (molt difícil – molt fàcil)*; 2) *Quina dificultat té, per a mi, escriure? (molt difícil – molt fàcil)*; 3) *En quin grau em trobe còmode o incòmode quan parle? (molt incòmode – molt còmode)*; 4) *En quin grau em trobe còmode o incòmode quan escric? (molt incòmode – molt còmode)*; 7) *Quan he d'intervenir oralment a classe per a explicar un tema, em trobe: (molt insegur – molt segur)*; 8) *Quan parle amb un/-a desconegut/-da de la meua edat, em trobe: (molt insegur – molt segur)*; 9) *Quan parle amb els/les companys/-es de classe dins de classe, em trobe: (molt insegur – molt segur)*; 10) *Quan parle amb els/les professors/-es dins de classe, em trobe: (molt insegur – molt segur)*; 11) *Quan parle amb els/les amics/-gues fora de classe, em trobe: (molt insegur – molt segur)*; 12) *Quan parle amb la família, em trobe: (molt insegur – molt segur)*; 13) *Quan he d'escriure un text d'alguna assignatura, em trobe: (molt insegur – molt segur)*.

18 Els ítems emprats per a valorar la percepció de la qualitat lingüística personal són: 14) *La qualitat de la meua pronunciació és: (molt baixa – molt alta)*; 15) *La qualitat de la meua orto-*

presenten una correlació molt alta de signe positiu, com no podia ser d'una altra manera ja que l'índex general de percepció de la inseguretat lingüística (IGPIL) integra, entre d'altres, els ítems que avaluen la seguretat o la inseguretat en les pràctiques lingüístiques personals i la percepció de la qualitat de les produccions lingüístiques personals.

Però el resultat realment interessant és la correlació negativa, baixa però estadísticament significativa ($r = -0.147$, $p < 0.001$) que hi ha entre la inseguretat lingüística formal i la percepció de la inseguretat lingüística, tant la general com la percepció de la inseguretat en l'ús lingüístic personal i també en la valoració de la qualitat lingüística. Respecte d'aquesta darrera variable podria semblar sorprenent que hi haja una correlació negativa ($r = -0.126$, $p < 0.001$) entre la consciència de la distància entre l'ús lingüístic personal i la norma culta, és a dir, la inseguretat lingüística formal, i l'autoavaluació de la qualitat de les produccions lingüístiques, però de fet, les dades indiquen que hi ha una relació, encara que feble, de signe negatiu.[19]

7 La percepció de la inseguretat lingüística i l'ús de la llengua minoritzada

En aquest darrer apartat explicarem la relació entre la percepció de la inseguretat lingüística i l'ús de la llengua catalana. L'objectiu de l'apartat és, per tant, determinar si la inseguretat lingüística està relacionada o no amb l'ús de la llengua catalana, ja que sembla lògic pensar que una inseguretat alta podria inhibir l'ús de la llengua.

La relació entre la percepció de la inseguretat lingüística i l'ús de la llengua catalana apareix reflectida en el gràfic 5. Les línies discontínues del gràfic representen la percepció de la inseguretat en cadascuna de les llengües

grafia és: (molt baixa – molt alta); 16) *La qualitat de la meua gramàtica és: (molt baixa – molt alta)*; 17) *La meua riquesa lèxica, és a dir, el vocabulari que conec, és: (molt baixa – molt alta).*

19 Recordem que la variable sobre la percepció de la qualitat lingüística s'ha calculat a partir de les puntuacions diferencials dels ítems que valoren la qualitat de la pronúncia, de l'ortografia, de la gramàtica i la riquesa lèxica (diferència entre les respostes respecte de la llengua catalana i de la llengua castellana). Si calculem les correlacions entre la percepció de la inseguretat lingüística formal i la percepció de la qualitat lingüística personal únicament a partir de les puntuacions expressades respecte de la llengua catalana (és a dir, no sobre les puntuacions diferencials), els resultats mostren una tendència similar, encara que en aquest cas la correlació és d'intensitat menor i no és estadísticament significativa ($r = -0.43$, $p < 0.06$).

per separat[20] i la línia continua representa la puntuació diferencial de la percepció de la inseguretat (IGPIL).

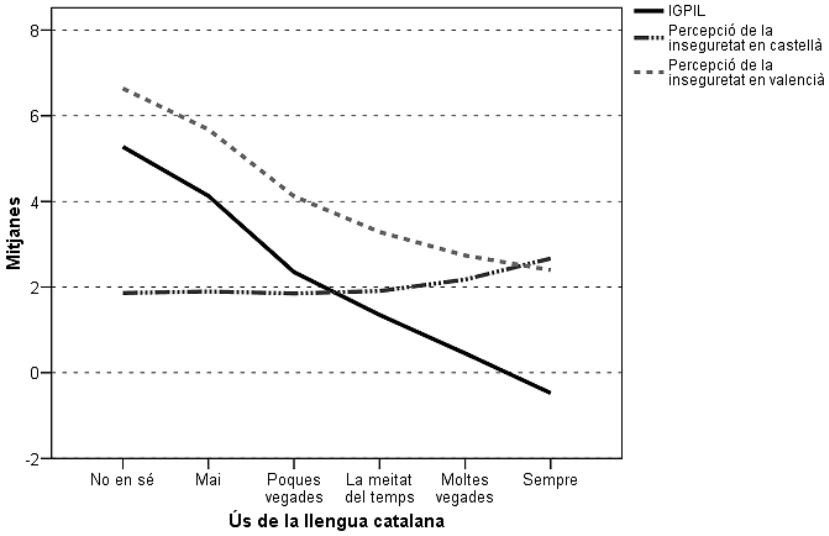

Gràfic 5: Relació entre la percepció de la inseguretat lingüística en valencià, castellà, i diferencial entre les dues llengües (IGPIL) i l'ús de la llengua.

Hi podem comprovar que la línia discontinua referida a la percepció de la inseguretat lingüística en valencià presenta en els grups que l'utilitzen menys uns valors bastant superiors a la línia que expressa la percepció de la inseguretat lingüística en castellà. Aquesta distància va reduint-se paulatinament fins que les dues línies convergeixen en el grup que utilitza "sempre" la llengua catalana, el qual, juntament amb el grup que utilitza la llengua catalana "moltes vegades", són els únics que presenten una percepció de la inseguretat bastant equilibrada entre les dues llengües.

La línia que representa la percepció de la inseguretat en llengua catalana presenta un pendent bastant accentuat, cosa que indica diferències importants entre els grups en la percepció de la inseguretat en aquesta llengua, i una tendència molt clara: la percepció de la inseguretat lingüística en l'ús de la llengua catalana disminueix en un grau important en la mesura que

20 Les línies representen les mitjanes aritmètiques de les puntuacions directes de percepció de la inseguretat en una i altra llengua.

aquesta llengua s'utilitza d'una manera més intensa. En canvi, la percepció de la inseguretat lingüística en castellà és bastant similar en tots els grups – la línia que la representa transcorre paral·lela a la línia que representa el valor 2 en els quatre primers grups i només augmenta de valor amb molt poca intensitat en el grup que utilitza el valencià "moltes vegades" i, amb una mica més de força, en el grup que l'utilitza "sempre". Totes dues línies no arriben a formar una veritable imatge en espill, ja que encara que convergeixen i presenten un eix de simetria, el pendent de les línies és bastant diferent. Com a conseqüència, la línia continua que representa la percepció de la inseguretat diferencial en totes dues llengües (IGPIL) presenta valors positius per a tots els grups llevant del que utilitza "sempre" la llengua catalana, amb un valor proper a zero però lleugerament negatiu (x = –0.456). Aquest resultat s'ha d'interpretar com que tots els grups de l'enquesta tenen la percepció d'una major seguretat lingüística en llengua castellana excepte els grups que utilitzen "moltes vegades" i "sempre" el català, que estan en els dos casos molt a prop de l'equilibri en la percepció de la inseguretat entre totes dues llengües.[21]

8 Reflexions finals

Al llarg del present article s'han mostrat les relacions entre la inseguretat lingüística i l'ús de la llengua catalana entre la població jove del País Valencià. El context de l'estudi és, per tant, el d'una llengua minoritzada en relació a la llengua dominant, i una població, els estudiants joves, amb una probabilitat alta d'experimentar el fenomen de la inseguretat lingüística. Es tracta, tant per la temàtica com per l'amplitud de la mostra estudiada, d'un treball que vol aprofundir en un fenomen sociolingüístic important que, fins ara, ha rebut poca atenció en el context de la llengua catalana.

Per a estudiar la inseguretat lingüística hem construït dos índexs, un per a mesurar la inseguretat formal, és a dir, la inseguretat tal i com va ser definida originàriament per Labov, i un altre per a descriure la percepció de la inseguretat lingüística (IGPIL). Aquest darrer índex, totalment original, ha sigut elaborat pels membres del grup d'investigació responsable de l'estudi tot tenint en compte les aportacions teòriques que existeixen sobre la inseguretat lingüística, especialment les de Calvet. La realització d'una prova

21 Recordem que el valor 0 indica l'equilibri de la percepció de la inseguretat lingüística entre totes dues llengües.

d'anàlisi de components principals ens ha permés descriure l'estructura d'aquest darrer índex.

Hem vist com els dos índexs sobre la inseguretat que hem construït presenten una correlació molt feble i de caràcter negatiu. La inseguretat formal, és a dir, la consciència de la distància entre la norma lingüística i els usos lingüístics habituals, creix en la mesura que augmenta el grau de formació lingüística i el grau de contacte amb la llengua catalana, especialment amb els usos col·loquials i familiars. És un resultat que no ens ha sorprés ja que coincideix amb els que havíem trobat en els nostres estudis previs sobre la inseguretat lingüística (Baldaquí, 2002, 2006). Per contra, la percepció de la inseguretat lingüística, que inclou factors com ara l'autoavaluació de la competència lingüística i de la qualitat lingüística pròpia i del territori, de l'estatus de la llengua, de la relació entre llengua i identitat, etc., disminueix per als parlants més formats lingüísticament i que més utilitzen la llengua catalana. Per tant, en el context valencià, l'estudi de la inseguretat lingüística respecte de la llengua minoritzada ens mostra que la inseguretat lingüística formal té un comportament diferent que la percepció de la inseguretat.

Aquest resultat ens ha recordat que la inseguretat no és necessàriament positiva o negativa. Alguns autors, com ara de Robillard (1996: 68) o Coste (2001), han explicat que igual que hi ha un colesterol bo i un altre de roí, hi hauria una inseguretat lingüística "sana" i una altra de "patològica". La inseguretat roïna seria aquella que té efectes paralitzants en l'aprenentatge i en l'ús lingüístic, però sempre és convenient que hi haja un mínim d'inseguretat bona, que és el resultat natural de qualsevol procés d'aprenentatge lingüístic i que ens permet ser conscients de la norma per tal d'evitar divergir-ne de manera excessiva.

Els resultats que hem obtingut ens conviden a identificar la inseguretat formal amb aquesta inseguretat "bona", ja que no sembla alentir l'ús lingüístic i sí que pot contribuir a millorar els usos formals de la llengua. Per contra, la percepció de la inseguretat lingüística, que sí que està directament relacionada amb un menor grau d'ús de la llengua, podria ser que fos una de les manifestacions de la inseguretat "roïna", encara que pensem que és massa aviat per a fer aquesta afirmació ja que, malgrat que hem descrit una relació positiva entre la percepció de la inseguretat lingüística respecte de la llengua catalana i l'ús reduït d'aquesta llengua, no és possible afirmar que hi haja una relació de causa-efecte entre tots dos fenòmens.

Per últim, voldríem recordar que alguns dels resultats que hem obtingut poden contribuir a l'elaboració del marc teòric de la inseguretat lingüística,

ja que hem presentat dades que permeten replantejar la relació entre la inseguretat lingüística formal i la resta de factors que formarien part del constructe de la inseguretat lingüística.

Referències bibliogràfiques

Baldaquí, Josep M. (2002): «La (in)seguretat lingüística dels jóvens valencians», *Treballs de sociolingüística catalana* 16, 147–168.

— (2006): *El model de llengua i la seguretat lingüística dels jóvens valencians*, Barcelona / València: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

— (2009): «La inseguretat lingüística i l'aprenentatge de les llengües minoritzades. Reflexions des del País Valencià», *Revista Catalana de Pedagogia* 6, 177–219.

Bretegnier, Aude (1996): «L'insécurité linguistique : objet insécurisé ? Essai de synthèse et perspectives», in: de Robillard, Didier / Beniamino, Michel (eds.): *Le français dans l'espace francophone. Description linguistique et sociolinguistique de la francophonie*, vol. 2, Paris: Honoré Champion, 903–919.

Calvet, Louis-Jean (1996): «Les 'Edwiniens' et leur langue: sentiments et attitudes linguistiques dans une communauté créolophone», *Revue Québécoise de Linguistique Théorique et Appliquée* 13, 9–50.

— (1999 / 2006): *Pour une écologie des langues du monde*, Paris: Plon [citem per l'edició anglesa: Calvet, Louis-Jean (2006): *Towards an ecology of world languages*, Cambridge: Polity].

Carrera, Josefina (2003): «Algunes consideracions sobre la subjectivitat dels parlants», *Llengua i literatura* 14, 171–189.

Coste, Daniel (2001): «Compétence bi/plurilingue et (in)sécurité linguistique», in: Duc, Viviana (ed.): *Atti del Convegno Valle d'Aosta regione d'Europa: l'educazione bi/plurilingue, ponte verso la cittadinanza europea* (4 settembre 2001), supplément au no. 54 de *L'École Valdôtaine*, <http://www.scuole.vda.it/webecole/Ecole/Atti/05.htm> [05.03.2009].

de Robillard, Didier (1996): «Le concept d'insécurité linguistique : à la recherche d'un mode d'emploi», in: Bavoux, Claudine (ed.): *Français régionaux et insécurité linguistique*, París: L'Harmattan, 55–74.

Francard, Michel (1989): «Insécurité linguistique en situation de diglossie : Le cas de l'Ardenne Belge», *Revue québécoise de Linguistique Théorique et Appliquée* 8:2, 133–163.

— (1993a): «Trop proches pour ne pas être différents. Profils de l'insécurité linguistique dans la Communauté française de Belgique», *Cahiers de l'Institut de Linguistique de Louvain* 19:3–4, 61–70.

— (1993b): *L'insécurité linguistique en Communauté française de Belgique*, Brussel·les: Service de la Langue Française.

Labov, William (1966 / ²2006): *The Social Stratification of English in New York City*, Washington: Center for Applied Linguistics [citem per la 2a edició: Labov, William (2006): *The Social Stratification of English in New York City*, Cambridge: Cambridge University Press].

López Morales, Humberto (1979): *Dialectología y sociolingüística. Temas puertorriqueños*, Madrid: Playor.

Martín Butragueño, Pedro (1993): «El control individual de las reglas sociolingüísticas», *Revista Española de Lingüística* 23:2, 333–357.

Norušis, Marija J. (1994): *SPSS Professional Statistics 6.1*, Chicago, IL: SPSS Inc.

Sharp, Derrick *et al.* (1973): *Attitudes to Welsh and English in the Schools of Wales*, Londres: Macmillan Education.

■ Josep M. Baldaquí Escandell, Universitat d'Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Ap. correus 99, E-03080 Alacant, <josep.baldaquí@ua.es>.

Zusammenfassung: Der Beitrag analysiert den Zusammenhang zwischen dem Gebrauch des Katalanischen im País Valencià und der sprachlichen Unsicherheit bei Schülern in ihren letzten Pflichtschuljahren (im Alter von 14 bis 16 Jahren). Hierzu wurden zwei Indizes erstellt: der erste im Hinblick auf sprachliche Unsicherheit auf formaler Ebene (Bewusstsein für Unterschiede zwischen normativem Sprachgebrauch und eigenem Sprachgebrauch), der zweite in Hinsicht auf Wahrnehmung und Einstellungen gegenüber der eigenen sprachlichen Unsicherheit. Die Ergebnisse zeigen, dass die Schüler mit der höchsten Sprachkompetenz im Katalanischen, die zudem diese Sprache am häufigsten gebrauchen, zwar eine geringere Wahrnehmung ihrer eigenen sprachlichen Unsicherheit haben, dafür aber auf formaler Ebene sprachlich relativ unsicher sind. Dieser Widerspruch lässt sich als Folge ihrer hohen Sprachkompetenz interpretieren. Der Beitrag geht außerdem auf einige theoretische Ansätze zum Konzept der sprachlichen Unsicherheit ein. ■

Summary: In this article we analyse the relationship between the use of the Catalan language in the Valencian Country and the linguistic insecurity of students in their last years of compulsory education (between age 14 and 16). Two different indexes have

been produced: the first as regards the formal linguistic insecurity (the consciousness of the distance between the normative linguistic usages and the speakers' own usages), and the second concerning the perception and the beliefs as regards this linguistic insecurity. The analysis of the results shows that those students who have the best linguistic competence and use the Catalan language most often, have a lower perception of their own linguistic insecurity but a higher formal linguistic insecurity. This contradiction could be interpreted as being a result of their better linguistic competence. The paper also offers some reflections on the theoretical concept of linguistic insecurity. [Keywords: Linguistic insecurity, linguistic usage, Catalan language, perception of linguistic insecurity, formal linguistic insecurity].